

בית המשפט העליון

ע"פ 1926/23

לפני: כבוד השופט בדימוס יוסף אלרון
כבוד השופט אלכס שטיין
כבוד השופט חאלד כבוב

המערערת: פלונית

נגד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי חיפה (השופטים ד' סלע, א' לוי, ו-ע' קוטון מיום 20.7.2022 ומיום 17.1.2023 ב-תפ"ח 7354-02-18

ט' סיון התשפ"ה (5 יוני 2025) תאריך ישיבה:

בשם המערערת: עו"ד גליה גולדברג; עו"ד נועה מישור

בשם המשיבה: עו"ד שרית משגב

בשם נפגעי העבירה: עו"ד פהד שיח' מוחמד; עו"ד ערן נריה

פסק-דין

השופט בדימוס יוסף אלרון:

המערערת הורשעה ברצח בן זוגה לפי סעיף 300(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק), בנוסחו הקודם, במסגרת תפ"ח 7354-02-18 (השופטים א' לוי, ד' סלע ו-ע' קוטון). בהתאם, כעונש חובה, נגזר עליה עונש של מאסר עולם וכן תשלום פיצוי לנפגעי העבירה.

הערעור שלפנינו מופנה כלפי הכרעת הדין וגזר הדין.

כתב האישום

1. המערערת ובן זוגה (להלן: המנוח) חיו כזוג במשך כשלושים שנה. השניים התגוררו יחד עם שני ילדיהם המשותפים, א' ו-נ' (ילידי שנת 1992 ו-1998 בהתאמה)

בדירה שבבעלות המערערת. למערערת בן נוסף ממערכת יחסים קודמת – T', שבעבר התגורר עמה ועם המנוח, ומזה מספר שנים מתגורר בדירה נפרדת.

2. במהלך החודש שקדם לרצח המערערת חשה ברע והתקשתה להירדם בלילות. כשבוע לפני הרצח, גמלה בליבה ההחלטה להמית את המנוח הואיל וסברה שהוא לא מגלה אכפתיות מספקת למצבה הרפואי ובשל חששה כי אם תאושפז בבית החולים "המנוח ימשיך את חייו בלעדיה בדירה שבבעלותה", כלשון כתב האישום.

3. ביום 13.1.2018 בסמוך לשעה 16:00 הגיע ד' לדירה כדי לבדוק את מצבה של המערערת ונשאר לישון בדירתה. למחרת, בשעה 6:30 בערך, בהמשך להחלטתה להמית את המנוח, המערערת ביקשה מ-ד' כי ייקח ברכבו את נ' לתחנת הרכבת על מנת לסייע לו להגיע לבסיס הצבאי בו הוא משרת. המערערת ביקשה זאת כדי שהשניים יעזבו את הדירה והיא תוכל להמית את המנוח בעיתוי זה. השניים יצאו מהדירה ונסעו לעבר תחנת הרכבת בשעה 6:50 לערך. באותה עת, נותרו לבדם בדירה המערערת והמנוח.

המנוח ישב על כיסא בסלון הדירה והתלבש לקראת יציאתו לעבודה. בשלב זה, ביקש מהמערערת כי תסייע לו לגרוב את גרביו מאחר שהתקשה להתכופף נוכח מצבו הרפואי. המערערת נעלה את דלת הכניסה לדירה ונטלה ממטבח הדירה סכין לחיתוך ירקות שאורך להבו כ-9 ס"מ (להלן: הסכין הראשון). אז, התקרבה למנוח והחלה לדקור אותו בצווארו ובפניו. המנוח התחנן בפני המערערת שתחדל ממעשיה ותזמין טיפול רפואי עכור, אולם היא לא שעתה לתחנוניו והמשיכה לדקור אותו תוך שהיא אומרת לו כי כוונתה להמיתו.

לאחר שהבחינה כי להב הסכין הראשון התעקם בעקבות הדקירות, המערערת ניגשה בשנית למטבח ונטלה ממנו סכין בשר שאורך להבו כ-10 ס"מ (להלן: הסכין השני). באמצעותו, שבה לדקור את המנוח בצוואר, בפנים, בבטן, בחזה ובגב. היא לא חדלה ממעשיה עד שהמנוח נפח את נשמתו.

4. המערערת דקרה את המנוח כ-65 פעמים וגרמה לו ל-5 פצעי דקירה ו-60 פצעי חתך לכל הפחות. סמוך לשעה 7:15 הוזעקו לזירה שוטרים ואנשי מגן דוד אדום, אשר מצאו את גופת המנוח שרועה על רצפת הדירה. מותו של המנוח נגרם בשל סיתום של קרום הלב, כתוצאה מפצע דקירה בחזה אשר חדר לליבו.

5. למערכת יוחסה עבירת רצח, לפי סעיף 300(א)(2) לחוק, בנוסחו לפני הרפורמה בעבירות ההמתה.

תמצית הכרעת הדין וגזר הדין

6. הכרעת דינו של בית המשפט המחוזי מפורטת ומונה למעלה מ-200 עמודים. לצורך ענייננו, הדברים יתוארו בתמצית בלבד. יובהר, כי אין ולא היה חולק כי המערכת היא שהמיתה את המנוח באותו בוקר בדקירות סכין. אף לא הייתה מחלוקת של ממש באשר להשתלשלות הדברים ביום האירוע – המערכת ביקשה מ-ד' שיסיע את נ' לתחנת הרכבת על מנת שיסע לבסיס הצבא שבו שירת. לאחר עזיבתם, בעת שהיא והמנוח היו לבדם, נעלה את דלת הכניסה לדירה (לרבות בריח מנעול הדלת העליון).

המנוח, אשר סבל ממוגבלות פיזית, ביקש מהמערכת כי תסייע לו לגרוב את גרביו. אז, נטלה סכין והחלה לדקור אותו. לאחר שהסכין התעקם נטלה סכין נוסף והוסיפה לדקור את המנוח עד שנפח את נשמתו. המערכת סיפרה על מעשיה מיד לאחר מכן למספר בני משפחה, ובכלל זה התקשרה ל-ד' והפצירה בו לשוב עם נ' חזרה לדירה. היא הוסיפה ותיארה בפירוט את התרחשויות אותו הבוקר לשוטרי משטרת ישראל, במסגרת מספר חקירות.

7. בהינתן זאת, המחלוקת העובדתית שנותרה התמקדה במצבה הנפשי של המערכת בעת האירוע, בין היתר בראי ההתדרדרות שחלה בו בשבועות שקדמו לו; במידת התכנון של מעשיה; בטיב מערכת היחסים הקשה והמורכבת בינה לבין המנוח; ובהשלכות המשפטיות של כל אלו.

8. בית המשפט המחוזי סקר לפרטי פרטים את מכלול הראיות שהוצגו לפניו. במרכז התשתית הראייתית ניצבו עדויות בני המשפחה – ילדיהם של המערכת והמנוח, בנות הזוג של ילדיהם, אחות המערכת ואחות המנוח. כל אלו תיארו תמונה ברורה של מערכת היחסים שבין המנוח למערכת. לפי העדויות, כפי שאומצו ברובן על ידי בית המשפט המחוזי, מערכת היחסים בין השניים הייתה אומללה וקשה.

רבים העידו כי המנוח היה איש עבודה נעים, אהוב על ילדיו ומשפחתו ותיארו אותו כאדם "זהב". עם זאת, התברר כי נהג לשתות לשוכרה וכי בעודו שיכור הוא

והמערערת היו מתעמתים מדי ערב. העימותים בין השניים כללו גידופים קשים שהמנוח הטיח במערערת; והמערערת הייתה, לרוב, משיבה לו בלשון דומה.

ככלל, ממצאיו של בית המשפט המחוזי לימדו על מורכבותה של מערכת היחסים בין השניים כאשר העדים, ובעיקר ילדי בני הזוג, תיארו כיצד לצד קללות וריבים תכופים, המערערת והמנוח אהבו זה את זה ודאגו אחד לשנייה. יודגש, כי לא נקבע כי המנוח נהג להכות את המערערת, אלא כי הדברים הגיעו, לכל היותר, לכדי דחיפות הדדיות. גם בהתנהלות המערערת כלפי המנוח, ובכלל, כפי שנלמד מהעדויות שנשמעו, היו היבטים בעייתיים.

9. בשבועות שקדמו לאירוע, עת התקרבה חתונתו של ד' ולאחר גיוסו של נ', חלה התדרדרות מסוימת במצבה הרפואי והנפשי של המערערת. היא חדלה מלאכול כהרגלה, איבדה ממשקלה, שיערה החל לנשור והיא התקשתה לישון. היא פנתה לסיוע רפואי בעניין וסיפרה על מצוקתה לאחותה. בתקופה זו המנוח הפגין דאגה רבה למערערת נוכח ההתדרדרות במצבה, הציע לקחת אותה לבית חולים ודיבר אליה באופן ראוי ("עשה לי כבוד" כלשונה). שבועות אלו תוארו על ידי בני המשפחה כ"שקטים" באופן חריג במישור מערכת היחסים הזוגית שבין המנוח למערערת.

המערערת תיארה בחלק מחקירותיה במשטרה כיצד בבוקר האירוע ראתה לממש את רצונה להמית את המנוח באותו עת, תוך ששלחה את ד' ו-נ' מהדירה כדי שלא ימנעו ממנה לממש את תוכניתה. לאחר זאת, משביקש המנוח מהמערערת שתסייע לו לגרוב את גרביו כאמור, היא נטלה את הסכין הראשון והחלה לדקור אותו.

המערערת אף סיפרה, בפירוט, כיצד המנוח ביקש ממנה להזעיק אמבולנס, ואילו היא הבהירה לו כי לא תסייע ל"מי שהרס לה את החיים"; וכיצד החליפה סכינים לאחר שהסכין הראשון התעקם מהדקירות. המניע למעשה ההמתה כפי שעלה מגרסתה זו, היה כפול – הסבל שנטען כי המנוח גרם לה משך שנים רבות; וחששה, בעקבות ההתדרדרות במצבה הרפואי, כי תאושפז עקב סבלה ומחלתה בעוד שהמנוח ימשיך בשגרת חייו בלעדיה.

מגרסה מפורטת זו חזרה המערערת במידה מסוימת בעדותה בבית המשפט, כאשר טענה כי אינה זוכרת חלקים נרחבים מאירוע ההמתה ו"חושך ושחור" השתלטו עליה. בית המשפט המחוזי התרשם כי בעדות זו המערערת ניסתה למזער את אחריותה

למעשה, ככל האפשר, באופן שבו תיארה עצמה כמי שלא זוכרת את שארע, לא התכוונה למעשה ופעלה מתוך השפעה חיצונית כלשהי. בית המשפט המחוזי הוסיף, כי "יש ממש בטענת המאשימה כי גרסתה של הנאשמת [המערערת – י' א'] בבית המשפט והזיכרון הסלקטיבי שלה בנושאים שהיה בהם כדי להזיק לעניינה היו מגמתיים וכי הנאשמת בחרה את תשובותיה לפי רצונה" (פסקה 74 להכרעת הדין).

10. משהונחו לפניו גרסאות שונות אלו של המערערת, לצד יתר הראיות, בית המשפט המחוזי השתכנע כי המערערת זכרה היטב את השתלשלות הדברים שקדמה להמתת המנוח, את אירוע ההמתה עצמו ואת ההתרחשויות אחריו. עוד קבע שכשבו עובר לאירוע המערערת שקלה להמית את המנוח. המערערת חשבה שהמנוח אינו מייחס חשיבות מספקת להתדרדרות במצבה וחששה כי תאושפו בבית החולים ואילו הוא ימשיך בחייו בדירה שבבעלותה וייהנה משגרת יומו.

בית המשפט המחוזי קבע כי המערערת רצחה את המנוח בכוונה תחילה. כך הסיק מהעובדה שהמערערת ביקשה מ-ד' להסיע את נ' לתחנת הרכבת כדי שהשניים יעזבו את הדירה, באופן שבו יתאפשר לה להמית את המנוח ולהזעיק אותם חזרה לפני ש-נ' יעלה על הרכבת לכיוון הבסיס שבו שירת. כמו כן, הודגש כי לאחר עזיבתם, נעלה את דלת הבית גם בבריח העילי, כדי למנוע מהמנוח להימלט וכן למנוע כניסה לדירה של מי שיבקשו להפריע לה לבצע את תוכניתה.

לקביעת בית המשפט המחוזי, החלטת המערערת להמית את המנוח התקבלה "לכל המאוחר באותו בוקר" שבו הוציאה החלטה זו לפועל. כך נלמד מדברי המערערת עצמה כפי שמסרה בחקירתה הראשונה במשטרה, שבה סיפרה כיצד לחשה ל-נ' באוזנו, לפני שעזב את הדירה – "היום זה הסוף שלו". את מסקנתו חיזק בית המשפט המחוזי בבחינת נחישות המערערת להמית את המנוח באמצעות עשרות דקירות בשני סכינים שונים, מבלי לשעות לתחנוניו כי תזעיק עבורו טיפול רפואי. בית המשפט המחוזי הדגיש כי המניע למעשה היה משולב – לצד תחושת המערערת כי המנוח התעלל בה שנים רבות וגרם לה לסבל רב בכך שקילל אותה בצעקות רמות; היא תיארה כי אהבה אותו וקינאה לו, באופן שבו לא יכלה לסבול את המחשבה שימשיך את חייו בלעדיה.

11. באשר למצבה הנפשי של המערערת, הוצגו, בין היתר, חוות דעת של מומחה מטעם המדינה – פרופ' קריינין, מומחה מטעם ההגנה – ד"ר פרוכטר, וכן של פאנל מומחים פסיכיאטרים שמונה על ידי בית המשפט (ד"ר רוזנצוויג, ד"ר בן אפרים וד"ר

איזקס). לא ארחיב בתיאור המחלוקת הרפואית במלוא היקפה, הואיל ובית המשפט המחוזי מצא לאמץ, באופן מלא ושלם, את חוות הדעת של פאנל המומחים אותו מינה. לפי חוות דעת זו המערערת "סובלת מהפרעה באישיות והפרעה בשליטה בדחפים [...] עובר לביצוע העבירה סבלה הנאשמת [המערערת – י' א'] ממצב דיכאוני ללא מרכיב פסיכוטי. בעת ביצוע העבירה הנאשמת לא סבלה ממצב פסיכוטי, היא הבינה את הפסול במעשה והייתה יכולה להימנע מביצועו."

על בסיס חוות הדעת, בהכרעת הדין נדחתה טענת המערערת לקיומו של סייג אי-השפיות (סעיף 34 לחוק). בין היתר, נומק כי אין חולק שאיש מבין המומחים לא ייחס למערערת מחלת נפש עובר להמתת המנוח, גם אם יש למערערת "קווי אישיות בעייתיים" וכן כי פאנל המומחים סבר שהיא סובלת מהפרעת אישיות ומהפרעה בשליטה בדחפים. כל אלו, בהעדר מצב פסיכוטי בעת ביצוע העבירה, לא מנעו ממנה מלהבין את הפסול שבמעשה ולא פגמו ביכולתה להימנע מביצועו.

בהכרעת הדין נקבע, כי בשלב מסוים בחודש מרץ 2018, בעודה שוהה במעצר לאחר האירוע, המערערת אובחנה כפסיכוטית אולם מצבה השתפר בחלוף מספר שבועות. כל אלו, בשילוב גרסתה הסדורה והמפורטת של המערערת ביחס לאירוע, כפי שמשרה בחקירתה במשטרה ולכל הסובבים אותה מיד לאחר מעשה ההמתה, מלמדים כי פעלה מתוך מודעות למעשיה והתנהגותה הייתה קוהרנטית וסדורה. בהתאם, נדחתה הטענה לסייג לאחריות פלילית בשל אי-שפיות הדעת.

12. נוכח התשתית העובדתית שנקבעה, בית המשפט המחוזי מצא כי כלל יסודות עבירת הרצח בכוונה תחילה מתקיימים. על כן, בהתאם להוראות המעבר של הרפורמה בעבירות ההמתה, בית המשפט המחוזי נדרש לבחון אם היא מהווה דין מקל מבחינת המערערת, שאם כן יש להחילה על עניינה. לצורך זאת נבחנו מספר סוגיות – ראשונה, אם מתקיימת אחת או יותר מהנסיבות המחמירות שבסעיף 301א(א) לחוק; שנייה, אם עניינה של המערערת נכנס לגדרי אחת מבין חלופות עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת; שלישית, אם יש מקום ליישם את "פתח המילוט" (סעיף 301א(ב) לחוק) המאפשר להרשיע את המערערת בעבירת הרצח הבסיסית, אשר בצדה עונש מאסר עולם אשר אינו עונש חובה.

13. בחוות הדעת העיקרית שנכתבה על ידי השופטת ד' סלע, נקבע כי מתקיימת הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(א)(7) לחוק שעניינה המתה באכזריות מיוחדת או תוך

התעללות גופנית או נפשית. קביעה זו התבססה על ריבוי הדקירות בגוף המנוח, תוך התעלמות מבקשתו להזעיק לו עזרה רפואית. בנוסף, צוין כי המנוח היה בהכרה במהלך כל הדקירות שנדקר בסכין הראשון, וגם לאחר מכן כאשר ביקש סיוע רפואי המערערת הבהירה לו כי לא תסייע לו וכי הוא עתיד למות מידיה. נקבע כי דרך המתה זו עולה גם כדי התעללות גופנית ונפשית קשה, מאחר שהמוות לא בא באבחה אחת, אלא "טראומה אחר טראומה" תוך כאב מתמשך. השופט א' לוי, הוסיף בקצרה כי לטעמו מתקיימת גם הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(א)(1) לחוק – שלפיה מעשה ההמתה נעשה לאחר תכנון או לאחר הליך ממשי של שקילה וגיבוש החלטה להמית.

14. לאחר זאת, קבע בית המשפט המחוזי כי אף אחת מחלופות עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת אינה מתקיימת. ביחס לחלופת ה"התגרות" (סעיף 301ב(ב)(1) לחוק) בית המשפט המחוזי נימק כי בנסיבות העניין לא הייתה התגרות של המנוח בסמוך לפני המתתו, ואילו סעיף החוק דורש כי מעשה ההמתה בוצע "בתכוף לאחר התגרות כלפי הנאשם ובתגובה לאותה התגרות".

טענת המערערת לאחריות מופחתת בשל קיומה של הפרעה נפשית חמורה (לפי סעיף 301ב(ב)(2) לחוק) נדחתה אף היא. נומק כי חוות דעתם של פאנל המומחים שמונה על ידי בית המשפט שללה את הטענה כי המערערת סבלה מהפרעה נפשית חמורה; כי גם אם הייתה סובלת מכזו, אין ממש בטענתה כי נפגעה במידה ניכרת יכולתה להבין את מעשיה, לראות את הפסול שבהם ולהימנע מהם; וכי ממילא לא נמצא קשר סיבתי בין ההפרעה הנפשית הנטענת להחלטת המערערת להמית את המנוח. על אותה הדרך, נדחתה הטענה כי יש להקל בעונשה של המערערת לפי סעיף 300 לחוק, בנוסחו הקודם.

15. בית המשפט המחוזי הוסיף ובחן את החלופה השלישית של עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת – כאשר הנאשם היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה עקב התעללות חמורה ומתמשכת (סעיף 301ב(א) לחוק). נקבע שאין חולק כי חלה הרעה במצבה הבריאותי של המערערת בשבועות שקדמו לרצח אשר אובחנה על ידי פאנל המומחים כדיכאון מזוירי. בית המשפט המחוזי הכיר במצב זה כמצוקה נפשית קשה.

כמו כן, נקבע כי מכלול הראיות מלמד כי המנוח הטיח במערערת כמעט מדי יום, לאחר שצרף אלכוהול, קללות וצעקות, לעיתים אף השליך את האוכל שהגישה לו וחפצים אחרים והמערערת נפגעה מאוד מדבריו ומעשיו. התנהגות זו תוארה כהתנהגות "רעה, מבזה ומשפילה, קשה ואכזרית", לא כל שכן בהצטברותה משך השנים.

לצד זאת, הובהר שאין חולק שהמערערת השיבה למנוח כל אימת שקילל אותה בקללות וצעקות דומות. נומק כי קיים קושי לקבוע שהמנוח היה בעמדת מרות או כוח כלפי המערערת, אשר תוארה כאישה דומיננטית ואגרסיבית, גם כלפי המנוח. כן הודגש כי לצד המריבות האיומות בין בני הזוג, הייתה ביניהם דאגה וערבות הדדית, כך שבמקביל לכעס המר ביניהם הם אהבו האחד את השנייה. וכאמור, בשבועות שקדמו לאירוע המנוח הפסיק לשתות, לא רב עם המערערת, הביא לה מאכלים, הציע לקחתה לטיפול רפואי ואף ויתר על יום עבודה, שלא כמנהגו, ונותר לצידה לבקשתה. מלבד זאת, הודגש כי המערערת עצמה לא העלתה טענה מבוססת לאלימות פיזית או מינית.

מטעמים אלו, נקבע כי מקרה זה אינו דומה לנסיבות שעמדו לנגד עיני המחוקק בעת קביעת חלופה זו בין היתר מבחינת היקף ההתעללות, עוצמתה וחומרתה. יתירה מזו, נקבע שאפילו אם היה מדובר בהתעללות חמורה ומתמשכת, אין קשר סיבתי בינה לבין המעשה בראי המניע המעורב למעשה ההמתה – החלטת המערערת שלא לאפשר למנוח להנות מחייו בעוד שהיא סובלת; ואף כי מלכתחילה לא הוכח קשר סיבתי בין מצבה הדיכאוני של המערערת לבין התעללות מצד המנוח, בהינתן שמומחה ההגנה סבר כי תסמונת ה"קן המתרוקן" היא שהובילה לכניסתה למצב דיכאוני.

16. לאחר זאת, בית המשפט המחוזי פנה לבחון את הטענה כי קיימות נסיבות מיוחדות שבגינן מעשה ההמתה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד, כך שלפי סעיף 301א(ב) לחוק תורשע המערערת בעבירת הרצח הבסיסית – חלף עבירת הרצח בנסיבות מחמירות. בית המשפט המחוזי סקר את הפסיקה המפרשת סעיף זה, וקבע כי אין מקום להחילו במקרה דנן. נומק, כי בעוד המערערת סבלה מהקנטות משך שנים "ואולי אף מהתעללות נפשית של המנוח", כלשון הכרעת הדין, מדובר היה במערכת יחסים "פתולוגית" אשר שני בני הזוג תרמו לה, כל אחד בדרכו.

עוד צוין, פעם נוספת, כי בשבועות האחרונים לחייו המנוח ניסה לסייע למערערת אך לא פחות מתחושת הסבל שהיא חוותה בשל התנהגותו בעבר, היא קינאה במנוח מאחר שנהנה משגרת יומו. בראי זאת, וחרף קשייה, בחירת המערערת לשים קץ לחייו של המנוח הייתה הבחירה האכזרית ביותר להיחלץ ממצבה.

כך גם ביחס למצבה הנפשי של המערערת, אשר לא הייתה חולת נפש ולא סבלה מדיכאון ניהיליסטי או פסיכוטי, אלא מדיכאון זמני הפוקד חלקים נכבדים באוכלוסייה,

גם אם מדובר בדיכאון מז'ורי. לזאת יש להוסיף את האופן האכזרי שבו המערערת דקרה את המנוח למוות. נתונים אלו, לקביעת בית המשפט המחוזי, מובילים למסקנה שאין מדובר באחד מבין אותם מקרים חריגים שיש להכניסם לגדרי "פתח המילוט".

17. בהתאם לכל זאת, נמצא כי הרפורמה בעבירות ההמתה אינה מהווה דין מקל מבחינת המערערת. על כן הורשעה, פה אחד, בעבירת רצח בכוונה תחילה, כפי שיוחסה לה.

18. משהמערערת הורשעה בעבירת רצח בכוונה תחילה, לפי הדין שקדם לרפורמה בעבירות ההמתה, נגזר עליה עונש החובה שהיה קבוע בחוק – עונש של מאסר עולם. כמו כן, נפסק כי על המערערת לשלם פיצוי לילדיה וילדי המנוח ולאחות המנוח, בסכום כולל של 258,000 ש"ח.

תמצית טענות הצדדים בערעור

19. לטענת באות-כוח המערערת מתקיימים בעניינה התנאים להרשעה בעבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת לפי הדין החל כיום, לפי מספר חלופות – הן לנוכח מצוקה נפשית קשה בשל התעללות חמורה ומתמשכת בה (לפי סעיף 301ב(א) לחוק) והן בשל הפרעה נפשית חמורה (לפי סעיף 301ב(2) לחוק). לחלופין, נטען כי בנסיבות המקרה מתקיימים התנאים להחלת "פתח המילוט" הקבוע בסעיף 301א(ב) לחוק בשל התעללות חמורה וקנטור מצד המנוח, והפרעה נפשית חמורה ממנה המערערת סבלה.

20. לפי הנטען, על בסיס ממצאיו העובדתיים של בית המשפט המחוזי בדבר יחסו של המנוח למערערת מדי יום, נדרש היה לקבוע כי מתקיימת התעללות חמורה ומתמשכת מצדו. בהקשר זה, באות-כוח המערערת משיגות על קביעת בית המשפט המחוזי בדבר היעדרם של פערי כוחות בין בני הזוג. נטען כי כלל אין דרישה ל"פער כוחות" על מנת לבסס התעללות כאמור, וממילא אותן עובדות שעליהן התבסס בית המשפט המחוזי – ובהן כי המערערת הייתה הבעלים הרשום של הדירה והמנוח היה נכה אשר סבל בעבר ממחלת הפוליו – אינן רלוונטיות.

עוד נטען כי העובדה שהמערערת נהגה להשיב למנוח על קללותיו אינה מאיינת את תחושות ההשפלה, הביזוי והבושה שחשה; וכי המנוח היה גבר בעל כוח אשר עבד שנים בעבודה פיזית מאומצת, חרף היותו נכה, כך שנכותו אף היא אינה יכולה לבסס

מסקנה להיעדר התעללות. הודגש כי המנוח היה המפרנס הבלעדי במשפחה וכי הסתמכות בית המשפט המחוזי, בין היתר, על היות המערערת "דומיננטית" או "אגרסיבית" אף היא שגויה. לשיטת באות-כוחה, המערערת הייתה חסרת אונים נוכח התנהגות המנוח, ללא יכולת להגן על עצמה מפני התעללותו לאחר ששתה לשוכרה.

בנוסף, נטען כי העובדה שמערכת היחסים בין השניים כללה גם דאגה הדדית ואהבה אף היא אינה שוללת התעללות. נומק כי לא אחת נשים החוות התעללות מידי בן זוגן מתארות תחושות מעורבות וסותרות כלפי בן זוגן האלים. עוד הודגש, כי אין כל דרישה כי "התעללות חמורה ומתמשכת" תהיה התעללות פיזית. בהמשך לכך, נטען כי ההשוואה שערך בית המשפט המחוזי בין המקרה דנן לבין מקרים חמורים יותר אינה נדרשת, הואיל ואין להציב את אותם מקרים ששימשו לצורך קביעת סעיף 300א(ג) לחוק בנוסחו הקודם כרף החומרה המינימלי שבו נדרש לעמוד.

באות-כוח המערערת מוסיפות ומשיגות על קביעת בית המשפט המחוזי בדבר היעדר קשר סיבתי בין התנהגות המנוח כלפי המערערת לבין המתתו. לעמדתן, מהראיות עולה קשר ברור בין ההתעללות שסבלה מידי המנוח לבין הדיכאון שחוותה, וממילא יש להעניק משקל גם להשפעה המצטברת של ההתעללות הקשה ורבת השנים של המנוח במערערת. עוד הודגש, כי השינוי בהתנהגות המנוח בסמוך לפני האירוע אף הוא אינו מנתק את הקשר הסיבתי בין הדברים, מאחר שאין בתקופה קצרה כזו כדי לבטל שנים של משקעי נפש. באות-כוח המערערת מוסיפות כי לעניין הקשר הסיבתי יש להעניק משקל גם לכך שהמערערת, בשנות ילדותה והתבגרותה, סבלה מהתעללות מידי אביה.

21. כטענה חלופית, נטען להתקיימות יסודות עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת בשל מצבה הנפשי של המערערת. לעניין זה באות-כוח המערערת מפרטות את ההתדרדרות במצבה בשבועות שקדמו לאירוע, כפי שתיארו בני משפחתה ומדגישות כי כלל המומחים, ובהם הפאנל שמינה בית המשפט המחוזי, קבעו כי המערערת סבלה מדיכאון מז'ורי. לטענתן, לדיכאון זה הייתה השפעה על יכולתה להבין או להימנע ממעשה ההמתה ובית המשפט המחוזי שגה גם בכך שדחה את חוות דעתו של ד"ר פרוכטר בהקשר זה והעדיף את חוות הדעת של פאנל המומחים.

22. כטענה חלופית נוספת, נטען כי יש ליישם בעניינה של המערערת את סעיף 301א(ב) לחוק ("פתח המילוט"). על בסיס ההלכה שנקבעה ב-ע"פ 6338/20 חיים נ' מדינת ישראל (7.7.2022) (להלן: עניין חיים) נטען כי סוג הנסיבות בעניינה הן אלו

הקשורות בביצוע העבירה (ואינן "חיצוניות" למעשה העבירה); כי מדובר בנסיבות שבכוון להשליך על מידת האשם שבמעשה; וכי הנסיבות מתקיימות בעוצמה הנדרשת. לפי הנטען, מדובר, לכל הפחות, במצב של קרבה לאחריות מופחתת, המצדיקה שימוש בפתח המילוט.

באות-כוח המערערת הפנו פעם נוספת לקביעות בית המשפט המחוזי ביחס למעשיו של המנוח כלפי המערערת שנעשו משך שנים רבות; לקביעת בית המשפט המחוזי כי התקיים קנטור מתמשך מבחינה אובייקטיבית, אשר גם בהעדר "טריגר" ראוי להעניק לו משקל לצורך בחינת "פתח המילוט"; וכי מצבה הנפשי של המערערת, כפי שצוין בהרחבה לעיל, אף הוא מהווה נסיבה מיוחדת המצדיקה את החלת פתח המילוט. משכך, נטען לשלוש נסיבות ייחודיות אשר כל אחת מהן מצדיקה את יישום פתח המילוט כשלעצמה, ובוודאי נוכח הצטברותן.

23. יצוין, כי במסגרת נימוקי הערעור המפורטים חלקו באות-כוח המערערת על הקביעה כי התקיימה בנסיבות העניין הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(7) בחוק, אולם טענה זו לא נטענה במסגרת עיקרי הטיעון.

24. מכלל נימוקים אלו, התבקשנו לזכות את המערערת מעבירה של רצח בנסיבות מחמירות ולהרשיעה כאמור בעבירה שחומרתה פחותה, מבין החלופות שנקבעו ברפורמה בעבירות ההמתה כמתואר לעיל.

25. מנגד, המשיבה טענה כי יש לדחות את הערעור על כל חלקיו. תחילה, באשר לטענות כי יש להרשיע את המערערת בעבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת בשל התעללות המנוח בה, נטען כי לגרסת המערערת בחקירותיה המתת המנוח נבעה משני מניעים: התנהגות המנוח כלפיה משך השנים בשילוב מניע "עכשווי" של קנאה במנוח. משכך, לטענתה לא ניתן לקבוע שהמערערת המיתה את המנוח בשל מצוקה נפשית קשה עקב התעללות חמורה ומתמשכת.

מלבד זאת, הודגש כי כוונת המחוקק במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה לא הייתה לשנות מהתנאים המהותיים לענישה מופחתת לפי סעיף 300א(ג) לחוק לפני תיקונו, אלא לשנות את השלכות העמידה בתנאים – היינו, מעבר מהסדר של ענישה מופחתת להסדר של אחריות מופחתת.

המשיבה לא חלקה על כך שהמערערת הייתה בדיכאון מזוירי עובר לביצוע העבירה, אולם לטעמה מצב זה אינו מספק על מנת להיכנס לגדרי עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. הודגש כי בית המשפט המחוזי מצא כי המערערת הייתה נתונה במצוקה נפשית קשה, אך זהו תנאי אחד בלבד מבין התנאים הנדרשים, בעוד שנקבע כי בבחינת מערכת היחסים הכוללת בין המערערת למנוח מדובר בהתעללות, אך לא בהתעללות חמורה לפי פרשנות הסעיף.

המשיבה הוסיפה ותיארה את קביעות בית המשפט המחוזי בדבר מורכבות היחסים בין בני הזוג וכן את קביעות בית המשפט המחוזי כי לא היו פערי כוחות בין השניים; היחסים לא אופיינו בשליטה של המנוח על המערערת; לא הייתה אלימות פיזית משמעותית או איומים; והמערערת לא הייתה "כלואה" במערכת יחסים זו. ממילא, נטען כי אין קשר סיבתי בין אותה התעללות נטענת לבין המתת המנוח – נוכח הקביעה שהמתת המנוח נבעה בשל קנאה וכעס כלפיו.

26. המשיבה הוסיפה כי גם תנאי חלופת האחריות המופחתת בשל מחלה נפשית אינם מתקיימים. לעניין זה הודגש כי הרפורמה בעבירות ההמתה לא הגמישה את תנאי ההקלה, אלא רק את השלכותיה של אותה הקלה, וכי אף אחד מבין תנאי הסעיף אינם מתקיימים. כפי שנקבע, המערערת לא סבלה באותה עת מהפרעה נפשית חמורה, כעולה מקביעות פאנל המומחים; לא נמצא כי יכולתה להבין את המעשה, הפסול בו או להימנע מביצועו הוגבלה במידה ניכרת, אם בכלל; ואף לא נמצא קשר סיבתי בין הדברים.

27. ביחס ל"פתח המילוט" המשיבה הדגישה כי זהו פתח צר השמור לנסיבות חריגות ביותר. עוד נטען, כי מבוקש להכניס את עניינה של המערערת לגדרי פתח המילוט מכוחן של אותן נסיבות אשר נטען כי יש להרשיעה בעבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת. אולם, כפי שנקבע ב-ע"פ 1213/23 אלאזה נ' מדינת ישראל (7.4.2025) (להלן: עניין אלאזה), פתח המילוט לא נועד להוות "פתרון ביניים" למצבים שחומרתם גבוהה מזו של עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת אך נמוכה מעבירת הרצח בנסיבות מחמירות. כן נטען כי כלל אין לקבל את הטענה כי מעשה הרצח של המערערת קרוב למצב של אחריות מופחתת ממילא – לא בחלופת ההתגררות ואף לא ביתר החלופות כאמור.

28. המשיבה מוסיפה וסומכת ידיה על קביעות בית המשפט המחוזי באשר להתקיימות הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(א)(7) לחוק. לעמדתה, מתקיימת גם

החלופה שבסעיף 301א(א)(1) לחוק על בסיס הקביעות העובדתיות של בית המשפט המחוזי.

29. יצוין, כי במסגרת הדיון בערעור, במענה להערות ההרכב, באות-כוח המערערת הסכימו למקד את טיעוניהן לפתח המילוט בלבד. לעניין זה הצדדים שבו כל אחד על טיעוניהם – באות-כוח המערערת ביקשו להדגיש פעם נוספת את הנסיבות החריגות ביותר לטעמן, ובעיקר את צבר הנסיבות הקיים; ואילו באות-כוח המשיבה עמדה על היקפו הצר של פתח המילוט, כעולה מהליך חקיקתו ולשונו, ועל כן על העובדה שהשימוש בו אינו מתאים לנסיבות המקרה.

דיון והכרעה

30. המקרה שלפנינו ממחיש היטב את המתח שבין מורכבות החיים ונפש האדם לבין פשטות מילות החוק. מערכת היחסים שבין המערערת למנוח, אשר ניצבה בלב הבירור שביצע בית המשפט המחוזי, הייתה רבת פנים. כפי שתיארה המערערת עצמה, במערכת זו השתלבו יחד באופן סבוך אהבה ומחויבות, לצד רשעות והתעמרות הדדית במידה מסוימת.

אותה מורכבות באה לידי ביטוי גם בדברי העדים ביחס לקווי האופי והתנהגות המנוח עצמו. המנוח תואר כדמות אב נערצת ואיש עבודה מסור וחביב, ומיד לאחר מכן כמי שמדי יום קילל את בת זוגו קללות איומות ומירר את חייה, גם אם בשבועות שקדמו לאירוע הפגין דאגה כלפיה וביקש לטפל בה ולסייע לה לשוב לאינתנה.

את תמונת מצב עובדתית זו נדרש לצקת לתוככי התבניות המשפטיות הקיימות. זוהי, הלכה למעשה, המורכבות שניצבה לפני בית המשפט המחוזי וכעת היא ניצבת גם לפנינו, גם אם במתכונת מעט שונה כערכאת ערעור.

31. אפתח בהבהרה ביחס לדין החל על מעשיה של המערערת. בעת ביצוע העבירה טרם נכנס לתוקפו תיקון 137 לחוק (חוק העונשין) (תיקון מס' 137), התשע"ט-2019, ס"ח 230) (לעיל ולהלן: תיקון 137 או הרפורמה בעבירות ההמתה)). אולם, הוראות המעבר לרפורמה (שס, בסעיף 25(א)) התייחסו לשלושה מצבים שונים הנסובים על יום התחילה – ה-10.7.2019 (להרחבה, ראו: ע"פ 578/21 אבו טרארי נ' מדינת ישראל, פסקה 20 (16.2.2023) (להלן: עניין אבו טרארי)). ענייננו במצב השני מביניהם – כאשר העבירה

בוצעה לפני יום התחילה וטרם ניתן פסק דין חלוט בעניינה. במצב זה יחול על העושה הדין המקל עמו (כמתואר בסעיף 25(ב) לתיקון 137).

וביישום לנסיבות שלפנינו: מאחר שהמערערת הורשעה בעבירת רצח בכוונה תחילה שבצדה עונש מאסר עולם כעונש חובה, הרפורמה יכולה להוות דין מקל מבחינתה באחד מבין שני מצבים רלוונטיים: הראשון, אם ייקבע שיש להרשיעה בעבירת הרצח הבסיסית לפי סעיף 300(א) לחוק (שהעונש המרבי בגינה הוא עונש של מאסר עולם) – בין מאחר שלא מתקיימות הנסיבות המחמירות ובין אם באמצעות שימוש בפתח המילוט; השני, בהתקיים תנאי עבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת (סעיף 301ב לחוק), אשר העונש המרבי הקבוע בצדה הוא 15 או 20 שנות מאסר בפועל, כתלות בחלופה הרלוונטית. אבחן כעת אפשרויות אלו.

המתה בנסיבות של אחריות מופחתת

32. כאמור, במסגרת הדיון ולאור הערותינו באות-כוח המערערת בחרו למקד את טענותיהן ביחס לפתח המילוט בלבד, וטוב עשו. יתר הטענות, ובפרט אלו המבקשות להשיג על כך שהמערערת לא הורשעה בעבירת המתה בנסיבות של אחריות מופחתת, נסתרות מקביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי. הכרעת הדין בהקשרים אלו מנומקת ומפורטת, בבחינת דבר דבור על אפניו.

בתמצית אציין, כי תמונת המצב העובדתית כפי שנקבעה על ידי בית המשפט המחוזי לא הצביעה על כך שהמנוח, באופן חד-צדדי, התעלל והתעמר במנוחה. אלא, כי בין השניים הייתה מערכת יחסים עכורה שכללה גידופים הדדיים – גם אם לרוב ביוזמת המנוח. לא הועלתה טענה מבוססת להתעללות פיזית של המנוח במערערת, והגם שהתעללות מילולית יכולה אף היא מבחינה עקרונית להיכנס בגדרי הסעיף, הנסיבות שלפנינו אינן מתאימות לצורך כך.

אולי חשוב מכל, על בסיס קביעתו העובדתית של בית המשפט המחוזי, מניע משמעותי להמתת המנוח היה דווקא קנאת המערערת במנוח וחששה כי במצבה הרפואי היא עלולה להתאשפז לצורך קבלת טיפול, בעוד שהמנוח ימשיך בשגרת חייו. במצב דברים עובדתי שכזה אכן לא מתקיים הקשר הסיבתי הנדרש.

לא כל שכן, בהתחשב בכך שבשבועות שקדמו לאירוע המנוח הפגין דאגה רבה למערערת, השניים לא רבו והמנוח נהג בה בכבוד. עובדה זו, גם היא, מקשה עד מאוד לאתר את הקשר הסיבתי הנדרש בין ההתעללות לבין המתת המנוח בעיתוי ובנסיבות המעשה. בהמשך לכך, טענות באות-כוח המערערת באשר להשלכות טיב מערכת היחסים של השניים כפי שהייתה משך שנים רבות על אופן התמודדותה עם המשבר שפקד אותה אינן תואמות לתשתית העובדתית שהוכחה, המבוססת במידה רבה על דבריה של המערערת עצמה.

33. גם בבחירת בית המשפט המחוזי להעדיף את חוות דעתו של פאנל המומחים, על פני המומחה מטעם ההגנה – איני רואה להתערב. הכלל שלפיו ערכאת הערעור תמעט להתערב בממצאי עובדה ומהימנות שנקבעו בידי הערכאה הדיונית אינו פוסח על הערכתן של חוות דעת פסיכיאטריות. בהתאם, מקום בו בחרה הערכאה הדיונית לבכר חוות דעת אחת על פני רעותה, התערבות ערכאת הערעור בבחירה זו תהיה מצומצמת (ע"פ 9045/16 אדנני נ' מדינת ישראל, פסקה 29 (7.3.2018); ע"פ 1828/14 דאהן נ' מדינת ישראל, פסקה 37 (27.6.2019); ראו: יוסף אלרון "חוות דעת פסיכיאטריות מנוגדות: השיקולים שבבסיס ההכרעה השיפוטית" סוגיות בפסיכולוגיה, משפט ואתיקה בישראל אבחון, טיפול ושיפוט 181 (2008)).

כנגזר מכל זאת, מסקנתו של בית המשפט המחוזי ביחס למצבה הנפשי של המערערת והגורם לו אף היא מבוססת היטב בחומר הראיות ובדין, וכך גם המסקנות המשפטיות המתחייבות מכך לצורך בחינת סעיף 301ב(ב)(2) לחוק.

רצח בנסיבות מחמירות

34. בעוד שביחס לדרך שבה בית המשפט המחוזי ניתח את עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת אין לי אלא להסכים, אוסיף הסתייגות מהאמור בהכרעת הדין לעניין עבירת הרצח בנסיבות מחמירות. השופטת סלע, בחוות הדעת העיקרית, קבעה כי מתקיימת במקרה זה הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(א)(7) לחוק – שלפיה "המעשה נעשה באכזריות מיוחדת, או תוך התעללות גופנית או נפשית בקורבן". השופט לוי הוסיף כאמור כי לצד נסיבה זו, מתקיימת גם הנסיבה המחמירה הראשונה (סעיף 301א(א)(1) לחוק) שלפיה "המעשה נעשה לאחר תכנון או לאחר הליך ממשי של שקילה וגיבוש החלטה להמית".

עמדתי שונה. בנסיבות העניין בוודאי שמתקיימת הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(1) לחוק, מאחר שמעשה הרצח בוצע, לכל הפחות, לאחר הליך ממשי של שקילה וגיבוש החלטה להמית. כפי שנקבע, קיימות מספר ראיות על בסיסן נקבע כי מעשה ההמתה הוא תוצר של החלטה אשר מומשה לאחר השלמת הליך שקילה ממושך, שהחל כשבוע לפני האירוע. כך עולה בין היתר ממילותיה של המערערת לבנה נ' לפני עזיבתו את הדירה באותו הבוקר, מפינוי זירת הרצח לפני מימוש הרצון להמית את המנוח, ומהיעדר "טריגר" מידי כלשהו. כל אלו, לצד הגרסאות שהמערערת מסרה בחקירותיה הראשונות במשטרה, מלמדים בוודאי כי לא המיתה את המנוח בעטייה של "כוונה ספונטאנית". גם המניע שנקבע לרצח – קנאת המערערת כאמור, מצביע על כך שמעשיה בוצעו כהחלטה מושכלת בעקבות הליך שקילה ממושך.

משכך, ובהתאם לאופן שבו פורשה נסיבה זו בפסיקת בית המשפט (ראו למשל: ע"פ 4066/22 ז'ירנוב נ' מדינת ישראל (25.6.2023); ע"פ 8577/22 יפיתוב נ' מדינת ישראל (21.4.2024); ע"פ 3992/22 וחד נ' מדינת ישראל (7.5.2023)) – מתקיימת הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(1) לחוק.

35. לצד זאת, בשונה מבית המשפט המחוזי, איני רואה הכרח לטעת מסמרות באשר להתקיימות הנסיבה שבסעיף 301א(7) לחוק, כאשר מעשה ההמתה מבוצע באכזריות מיוחדת, או תוך התעללות גופנית או נפשית בקורבן כאמור. על המורכבות שנסיבה זו מעוררת עמדתי בעבר במספר הזדמנויות:

"הקושי בנסיבה מחמירה זו עבור היושב בדין הוא ברור ומובהק – הכיצד עלינו להשוות בין סבלו של קורבן אחד לסבלו של קורבן אחר; בין אכזריותו של רוצח אחד לאכזריותו של רוצח אחר; האם ניתן להבחין בין המקרים ולבטא כלפי משפחת הקורבן ואוהביו, כי הרצח של יקירם אינו אכזרי כרצח של אדם אחר?" (ע"פ 7905/23 כלאסני נ' מדינת ישראל, פסקה 55 (16.2.2025) (להלן: עניין כלאסני); ראו גם: עניין אבו טרארי, בפס' 51-52).

במקרה שלפנינו, שיטת ההמתה, התעלמות המערערת מתחינות המנוח לעזרה, התמשכות אירוע ההמתה, כל אלו אכן אכזריים. בכל זאת, איני משוכנע כי דרך המתה זו עולה כדי "אכזריות מיוחדת" וספק גדול עוד יותר אם יש להכיר בה כ"התעללות גופנית או נפשית בקורבן" (כפי שקבע בית המשפט המחוזי).

חששי, כפי שהובע במספר פסקי דין, הוא מפני הרחבה יתירה של נסיבה זו (לסקירה רחבה, ראו: יוסף אלרון ועומר רוזין עבירות המתה: החוק והפסיקה 98-100 (2025) (להלן: אלרון ורוזין)). בהעדר תיחום הקפדה וזהירות, תקצר הדרך לקביעה כי מדובר ב"אכזריות מיוחדת". בשימוש נפוץ בנסיבה זו אף טמון כשל מובנה הואיל והמונח "אכזריות מיוחדת" מחייב להקפיד כי רק אותם מקרים ייחודיים יכנסו לגדרו (ראו גם: דברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124) (עבירות המתה), התשע"ו-2015, ה"ח 166, 172) (להלן: דברי ההסבר)). במילים אחרות – בכל רצח טמונה אכזריות, ואפילו אכזריות רבה, אבל לא כל רצח יכול להיות כזה שבוצע ב"אכזריות מיוחדת" הנכנס תחת כנפי נסיבה מחמירה זו.

בענייננו, כאמור, ממילא מתקיימת הנסיבה המחמירה שבסעיף 301א(א)(1) לחוק, ודי בכך.

36. הדברים מורכבים יותר ביחס לטענות המתייחסות ל"פתח המילוט", ממספר היבטים. ראשית, מאחר שהליך פרשנות "פתח המילוט" עודנו בתחילת דרכו ואף טרם נמצא המקרה שנכנס לגדרו; שנית, הואיל וטענה זו היא בעלת אופי משפטי מופשט יותר, הניתן לבחינה על בסיס קביעותיו של בית המשפט המחוזי ומבלי להתערב בהן. אציב תחילה את התשתית הנורמטיבית הנדרשת ולאחר מכן אפנה לבחינת הדברים במקרה דנן.

"פתח המילוט"

37. סעיף 301א לחוק עניינו "רצח בנסיבות מחמירות". סעיף קטן (א) קובע: "הגורם בכוונה או באדישות למותו של אדם באחת מהנסיבות המפורטות להלן, דינו – מאסר עולם ועונש זה בלבד". אחריו, מפורטות אחת עשרה נסיבות מחמירות (סעיפים 301א(א)(1)-(11)). בתום פירוט הנסיבות, קבע המחוקק את סעיף קטן (ב):

"על אף הוראות סעיף קטן (א), התקיימה נסיבה מחמירה כאמור באותו סעיף קטן, אך מצא בית המשפט, מנימוקים מיוחדים שיירשמו, כי מתקיימות נסיבות מיוחדות שבשלהן המעשה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד, רשאי הוא להרשיע את הנאשם בעבירה לפי סעיף 300."

את "פתח המילוט" חשוב לקרוא על רקע סעיפי המשנה הרבים שלפניו. פתח המילוט נועד לספק מענה למקרים שבהם מתקיימת נסיבה מחמירה אחת או יותר מבין אלו הנכללות בסעיף 301א(א) לחוק, ובכל זאת נסיבות המקרה אינן מגלמות את אותה מידת אשמה שראויה לתיוג ולעונש של רצח בנסיבות מחמירות (דברי ההסבר, בעמ' 173; הצוות לבחינת יסודות עבירות ההמתה דין וחשבון 19 (2011) (להלן: הדו"ח)).

הצורך בסעיף זה נובע, בין היתר, בשל ריבוי הנסיבות המחמירות. בכל נסיבה מחמירה שהמחוקק בחר להוסיף, הוא נטל סיכון כי יתרחש מקרה חריג ובלתי צפוי אשר "יילכד" באותה נסיבה מחמירה ללא כוונת מכוון. משכך, המחוקק הותיר פתח צר המעניק לבית המשפט סמכות להרשיע את הנאשם בעבירת הרצח הבסיסית, חלף עבירת הרצח בנסיבות מחמירות. מן הראוי לציין כי המקרה אשר צוין כמפורש בדברי ההסבר ככזה שיכול להצדיק שימוש בפתח המילוט הוא רצח ממניע של חמלה, כהמתת חסד (דברי ההסבר, עמ' 173-174), אשר צפוי כי ייפול לגדרי הנסיבה המחמירה הראשונה (סעיף 301א(א)(1) לחוק). דוגמא זו היא שעמדה לנגד עיני המחוקק באופן הבולט ביותר.

38. הצורך ב"פתח המילוט" נובע גם, אולי אף בעיקר, מההבדל המהותי שבין העונש הקבוע בין שתי עבירות הרצח. רצח בנסיבות מחמירות מחייב גזירת עונש של מאסר עולם. בקביעה זו המחוקק בחר בחירה מושכלת ליטול את שיקול דעתו של בית המשפט ולא לאפשר לו להקל בעונשו של הרוצח, תהיינה הנסיבות אשר תהיינה. בה בעת, המחוקק כבר למד היטב את הקושי בכך – במידה מסוימת זה היה המצב שקדם לרפורמה בעבירות ההמתה, כאשר הרשעה בעבירת הרצח חייבה, למעט במצבים חריגים עד מאוד, עונש של מאסר עולם. מכאן הרצון לשמור על "גמישות" מסוימת, ולהעניק לבית המשפט שיקול דעת, גם אם מצומצם עד מאוד, אשר יאפשר לו שלא לגזור על אדם עונש של מאסר עולם בליית ברירה (ראו: פרוטוקול ישיבה 434 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-20, 28-29 (11.7.2017)).

ואכן, פתח המילוט – פתח צר הוא. כוונת המחוקק הייתה לתת מענה למקרים "מאוד נדירים וחריגים" (שם), ולא לשחוק את קביעתו-שלו כי התיוג הראוי למעשה רצח בנסיבות מסוימות (המנויות בסעיף 301א(א) לחוק) הוא "רצח בנסיבות מחמירות" אשר העונש המתאים בגינו הוא עונש של מאסר עולם כעונש חובה.

למעשה, כבר בדיוני ועדת החוקה, חוק ומשפט אשר דנה בעיצוב הסעיף הובעו חששות מצד חברי הכנסת כי לסעיף תינתן פרשנות מרחיבה אשר תהפוך את החריג לכלל (פרוטוקול ישיבה 544 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-20, 65, 68 ו-70 (5.2.2018). כפי שצינתי בעבר:

”בבסיס פתח המילוט ודרך ניסוחו ניצב איזון עדין בין הרצון לאפשר לבית המשפט גמישות מסוימת ומתוחמת, מחד גיסא; לבין השאיפה לשמור על כך שיעשה בו שימוש רק בנסיבות החריגות עד מאוד המתאימות לכך, מאידך גיסא” (עניין חיים, בפס’ 17).

39. בשל מיקומו הייחודי של פתח המילוט, לצורך מימוש מטרות הרפורמה בעבירות ההמתה, מוטל משקל רב וחריג על דיוק פרשנותו – מצד אחד, ניצבת הכרעת המחוקק כי העונש הראוי לרצח בנסיבות מחמירות הוא עונש מאסר עולם כעונש חובה. כך שאם תינתן לו פרשנות רחבה מן הראוי, המשמעות היא “שחיקת” כוונת המחוקק להטלת עונש של מאסר עולם, ובמידה מסוימת התממשות החשש המרכזי של מעצבי הרפורמה בעבירות ההמתה ממתן שיקול דעת מסוים לבית המשפט. מן העבר השני, פרשנות מצומצמת מדי עלולה להוביל לכך שבאותם מקרים חריגים ונדירים, ייגזר על מי שמעשיו אינם מצדיקים זאת עונש של מאסר עולם כעונש חובה (אלרון ורזין, בעמ’ 120-121).

40. בהתחשב בכלל היבטים אלו, ההליך שלפנינו מפנה זרקור לנקודת הממשק שבין פתח המילוט לבין עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. הדומה בין הסעיפים, הוא שבשניהם מדובר במקרים שבהם יכולה להתקיים נסיבה מחמירה כזו או אחרת, אולם נסיבות מסוימות החלות אף הן מובילות להרשעה בעבירה חמורה פחות.

אל מול זאת, קיימים מספר הבדלים בולטים בין הסדרים אלו. ראשית, בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת מדובר בחלופות מוגדרות ומתוחמות. לעומת זאת, פתח המילוט אינו מבאר בלשון הסעיף ביחס לאותן “נסיבות מיוחדות שבשלהן המעשה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד” להן הוא מכוון, ומספק “מצפן” כללי בלבד; שנית, בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת קבוע עונש מרבי מופחת באופן משמעותי מהעונש המרבי שניתן לגזור לאחר יישום פתח המילוט (15 או 20 שנות מאסר אל מול עונש של מאסר עולם – אך לא כעונש חובה). בעוד שלאחר הרשעה בעבירת הרצח הבסיסית, באמצעות שימוש בפתח המילוט, ניתן עדיין מבחינה תיאורטית, להשית על הנאשם עונש של מאסר עולם (כעונש מרבי); שלישית, עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת כוללת בתוכה גם מקרים שהיו נכנסים בהיעדרה לעבירת הרצח

הבסיסית – ואילו פתח המילוט "ממיר" הרשעה ברצח בנסיבות מחמירות להרשעה בעבירת הרצח הבסיסית.

41. בנוסף, על היחס שבין הסעיפים ניתן ללמוד מהרקע לחקיקתם. שני הסעיפים, חרף הדמיון המסוים ביניהם כאמור, עברו תהליכים שונים לחלוטין בדרכם לספרן החוקים. בעוד שפתח המילוט הוא סעיף חדשני, יציר כפי הרפורמה בעבירות ההמתה; עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת היא ממשיכת דרכו של סעיף 300א לחוק – לאחר שעבר "שדרוג" במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה (להרחבה, ראו: ע"פ 6528/23 מדר נ' מדינת ישראל, פסקאות 17-18 (22.9.2024)). היינו, שני הסעיפים לא חוקקו בעת ובעונה אחת כחלק ממדרג סדור. סעיף 300א לחוק הקודם היה מעין "פתרון נקודתי" להיקפה הרחב של עבירת הרצח דאז, ואילו פתח המילוט הוא חלק ממדרג עבירות ההמתה הכולל שעוצב מחדש במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה.

לכאורה, בהינתן שלא קבוע עונש חובה בגין עבירת הרצח ה"בסיסית", המחוקק יכול היה במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה שלא לאמץ לתוככי ההסדר החדש את סעיף 300א (בשינויים שנעשו) ולהסתפק בעבירת הרצח הבסיסית, תוך שכל אותן נסיבות מקלות שהיו קבועות בסעיף 300א יילקחו בחשבון לצורך גזירת העונש במסגרת קביעת גבולות מתחם העונש ההולם. לחלופין, המחוקק יכול היה לוותר כליל על חקיקת פתח המילוט ולהסתפק בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת בתור רשימת נסיבות המצדיקות סטייה מהרשעה בעבירת הרצח בנסיבות מחמירות.

בכל זאת, המחוקק הותיר סעיפים אלו זה לצד זה, ויש להניח כי בחירתו נושאת עמה משמעות. על היחס האפשרי שבין שני ההסדרים – עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת ופתח המילוט – כתבתי לאחרונה:

"אפשרות ראשונה היא כי פתח המילוט הוא דרגת ביניים בין רצח בנסיבות מחמירות להמתה בנסיבות של אחריות מופחתת: 'מתחת' לעבירת הרצח בנסיבות מחמירות ו'מעל' לעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. [...] אפשרות שנייה היא כי 'פתח המילוט' קיים 'לצד' עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. היינו, עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת היא בגדר רשימת מקרים מסוימים, וניתן להרחיבה באמצעות 'פתח המילוט'. למעשה, פתח המילוט נועד למקרים שדומים – מבחינת מידת האשם של המבצע – לאלו המפורטים בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת, אולם הם 'מחמיצים' את גבולותיה. אפשרות שלישית היא כי 'פתח

המילוט' מתייחס למצבים שבהם מידת האשם של המבצע נמוכה עוד יותר ממידת האשם של מי שמורשע בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. פתח המילוט ניצב אפוא 'מתחת' לעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת.

לעמדתנו, היחס הנכון בין הסעיפים הוא במרבית המקרים בהתאם לאפשרות השלישית, ולעיתים גם האפשרות השנייה" (אלרון ורזין, בעמ' 150-152).

42. חלק מטענות המערערת מבקשות למקם את "פתח המילוט" במקרה אותו כיניתי ה"אפשרות הראשונה". היינו, מכוחן של אותן נסיבות אשר לא היו מספקות על מנת להיכנס לגדרי עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת, מבוקש להחיל את "פתח המילוט". טענות אלו דינן להידחות – כפי שנקבע בעניין אלאזה:

"[...] עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת, היא – היא 'דרגת הביניים'. מדובר בהסדר ספציפי ומתוחם. [...]"

עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת, בשונה מ'פתח המילוט' אינה מהווה חריג [...] בניגוד לכך, כעולה מהליך חקיקת 'פתח המילוט' ומלשונו כאמור – פתח המילוט מיועד למקרים 'חריגים שבחריגים' [...] רוצה לומר – אם מחלת הנפש ממנה סובל המערער, והשפעתה על מעשיו, אינם מספקים כדי להכניסו לגדרי 'דרגת הביניים' אשר כלל אינה חריג; ודאי שאין המקרה נכלל בגדר המקרים החריגים והנדירים, בעטיו של אותו מצב נפשי. [...]"

מכל בחינה שהיא – לשון החוק, תכליתו, הליך חקיקתו; פרשנותו בפסיקה – פתח המילוט צר, באופן ניכר, מעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. השימוש בו, בניגוד לשימוש בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת, אמור להיות נדיר. הוא אינו נועד לשמש ואינו מתאים לשמש כפתרון ביניים למקרים שחומרתם פחותה מעבירת הרצח בנסיבות מחמירות, אולם גבוהה מזו שבעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת" (שס, בפס' 61-63).

כטענת המשיבה, קביעה זו סותמת את הגולל במידה רבה על טענות אלו של המערערת. בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת המחוקק קבע במפורש מהו ה"רף" המצדיק מכוחן של נסיבות מסוג זה הקלה בתיוג ובעונש – והמקרה שלפנינו אינו עומד ברף שנקבע.

43. ואולם, לבאות-כוח המערערת טענה נוספת, כי הצטברות הנסיבות וקרבת המקרה לריבוי חלופות של עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת, היא שמצדיקה את החלת פתח המילוט. ומכיוון אחר, נשאלת השאלה – מה דינו של מקרה שבו לא מתקיימים באופן מלא התנאים של אף חלופה, אך ישנה "קרבה" ליותר מאחת מבין החלופות של עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת.

44. במישור העקרוני, אני סבור כי האפשרות לעשות שימוש בפתח המילוט בנסיבות אלו אכן קיימת. בעניין חיים נקבעו מספר כללים ביישום פתח המילוט, וליתר דיוק – בפרשנות התיבה "נסיבות מיוחדות שבשלהן המעשה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד". נקבע, כי המחוקק הבהיר במפורש כי הנסיבות המיוחדות אותן יש לקחת בחשבון הן כאלו שבשלהן המעשה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד, וכי אין לאפשר התחשבות בשיקולים החיצוניים למעשה, כגון נסיבות האישיות של העושה (ע"פ 3308/17 וחידי נ' מדינת ישראל, חוות דעתו של חברי, השופט א' שטיין (15.1.2020)).

עוד נקבע, כי לצורך ההבחנה שבין שיקולים חיצוניים לנסיבות המעשה, לבין נסיבות המתייחסות למידת האשמה שבמעשה עצמו, יש לפנות לקביעת המחוקק ברפורמה בהבניית שיקול הדעת בענישה (תיקון מספר 113 לחוק העונשין), ובפרט לסעיף 40ט(א) לחוק הקובע נסיבות קשורות בביצוע העבירה, אל מול סעיף 40יא לחוק המונה רשימת נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה (עניין חיים, בפס' 19-21). לאחר זאת, נקבע בעניין חיים כי מבחינת עוצמת הנסיבות, יש להציב רף גבוה: "דק במקרים בהם הוכח קיומן של נסיבות מיוחדות שבשלהן המעשה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה, במובן שהרשעת הנאשם בעבירת רצח בנסיבות מחמירות והטלת עונש מאסר עולם בגין מעשיו אינה עולה בקנה אחד עם עקרונות צדק בסיסיים ותכליות הענישה, ראוי יהא לעשות שימוש בסעיף 301א(ב) (שם, בפס' 26).

45. כל אחת מהנסיבות השונות המפורטות בסעיפים 301ב(א), 301ב(ב)(1), 301ב(ב)(2) ו-301ב(ב)(3) לחוק, המגבשות עבירה של "המתה בנסיבות של אחריות מופחתת" ומצדיקות הסדר מקל מבחינת היקף האחריות וחומרת העונש, הן נסיבות הקשורות למעשה, ולא לעושה. נסיבות דומות מופיעות גם בגדרי סעיף 40ט(א)(6)-(9) לחוק, ככאלו המקנות, ככלל, התחשבות לקולה לעניין העונש (שם, בפס' 23).

המסקנה המתבקשת היא כי נסיבות אלו הן לכל הפחות בעלות פוטנציאל להשפיע באופן מהותי על מידת האשם שבמעשה. והרי, פתח המילוט עניינו בנסיבות מיוחדות "שבשלהן המעשה אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד". אלא שכאמור, ביחס לכל אחת מבין החלופות שבעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת המחוקק קבע מהו ה"רף" המצדיק הקלה לעומת הרשעה בעבירת רצח בנסיבות מחמירות (או בעבירת הרצח הבסיסית) – כפי שכתוב בלשון הסעיף.

במקרה שבו מתקיימת נסיבה מחמירה (מבין אלו שבסעיף 301א(א) לחוק) – אם ישנן נסיבות מקלות אשר אינן עומדות ברף המצדיק הקלה באחריות, גם אם הן סמוכות לו, דינו של הנאשם יהא הרשעה ברצח בנסיבות מחמירות ועונש מאסר עולם כעונש חובה (בהעדר שימוש בפתח המילוט). במובן זה נותרה נוקשות מסוימת בהוראות החוק. נוקשות אשר אינה תוצאה של יד המקרה אלא תוצר של יד מכוונת.

46. מצב הדברים הוא מורכב יותר כאשר קיימות נסיבות העולות כדי "קרבה" ליותר מאחת מבין החלופות. במצב זה, כל אחת מאותן נסיבות יכולה להפחית ממידת האשם שבמעשה. גם אם אין די באותה מידת אשמה מופחתת כדי לעמוד ברף שהוצב ייתכן ששילובה עם נסיבות נוספות, אשר אף כשלעצמן קרובות להיכנס לגדרי עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת (בחלופות שונות) – תוביל לכך שמידת האשם באירוע ההמתה לא תבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד.

אוסף, כי שימוש כזה מחייב, לטעמי, זהירות מסוימת. במכלול נסיבות האירוע נדרש כי מידת האשם שבמעשה תהיה, לכל היותר, בדרגה הדומה לחלופות עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. אחרת, נמצא עצמנו באותו מצב בלתי רצוי שבו פתח המילוט יהפוך למדרג ביניים בין עבירת הרצח בנסיבות מחמירות לעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת. מכך נובעות שתי מסקנות ביחס לפתח המילוט – הראשונה היא שהמקרים שאכן יכנסו לפתח המילוט הם נדירים, השניה היא שבמקרים אלו מן הראוי יהיה להקנות לנאשם הקלה משמעותית בעונש (ראו: אלרון ורזין, בעמ' 126). בכך מתבטאת באופן שלם הייחודיות שבהסדר זה.

פתח המילוט – מן הכלל אל הפרט

47. הנה כי כן, הנתיב שאותו מבקשות באות-כוח המערערת לסלול הוא נתיב חריג אך אפשרי. לטעמי, נסיבות המקרה הקונקרטיות בענייננו אינן כאלו המצדיקות שימוש בו.

48. החלופה הראשונה של עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת – הקבועה בסעיף 301ב(1) לחוק, עניינה המתה לאחר "התגרות". תנאי ראשוני ובסיסי לחלופה זו, מחייב כי מעשה ההמתה בוצע לאחר התגרות כלפי הנאשם ובתגובה לאותה התגרות (לניתוח יסודות חלופה זו, ראו ע"פ 3551/23 היילה נ' מדינת ישראל (11.8.2024); וכן ע"פ 881/23 סמווד'בסקי נ' מדינת ישראל (9.3.2025)). במקרה שלפנינו, בשבועות שקדמו לאירוע המנוח לא התגרה במערערת. למעשה, דווקא "נינוחות" המנוח, אל מול קשייה של המערערת היא שהעלתה את חמתה. וכלשונה:

"כאב לי שאני לא יושנת, ולא נרדמת... אז אמרתי לו 'לא נרדמתי' ל[מנוח], אז הוא אמר לי 'לא נרדמת, נרדמת'. אמרתי לו 'אה, אתה עוד ממשיך? לא אכפת לך'. ראיתי שהוא רואה, ראיתי שהוא רואה סרטים, לא אכפת לו, הוא רואה הודית. לא מעניין אותו, חי בחיים, הוא רגיל הולך בא, רגיל. קינאתי, אמרתי 'בואנה מה זה? אחד סובל אחד צוחק? מי שהביא אותי ליום הזה והביא אותי לצרה הזאתי צוחק? הוא ימות היום', זה מה שעשיתי... [ת/3, בעמ' 5].

עוד תיארה המערערת כיצד רצחה את המנוח "בשביל שהוא לא ישמח" וכי מדובר ב"רצח מקנאה" [שם, בעמ' 13] וסיפרה כי: "כל השבוע אמרתי... נמאס לי ממנו... כל השבוע לפני... ראיתי שהוא לא אכפת לו, לא זה... והייתי רבה אתו... אז כאב לי שאמרתי מה... בינתיים הוא יעשה חיים ואם יקרה לי משהו אני ייזרק בבית חולים והוא ייהנה... בגלל זה עשיתי... [ת/7, בעמ' 21]. המסקנה ברורה – אין בענייננו אף לא קרבה לחלופת ה"התגרות".

49. החלופה הרלוונטית הנוספת מתייחסת למי שממית אחר בעודו סובל ממחלה נפשית חמורה, להלן נוסח הסעיף:

"301ב. [...]
(ב) על אף האמור בסעיפים 300 ו-301א, הגורם בכוונה או באדישות למותו של אדם באחת מהנסיבות המפורטות להלן, דינו – מאסר עשרים שנים:
[...]

- (2) המעשה נעשה במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34ח –
- (א) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו;
או
- (ב) להימנע מעשיית המעשה;”

50. בית המשפט המחוזי קבע, וכאמור קביעות אלו מעוגנות היטב בחומר הראיות, כי המערערת לא סבלה מ"הפרעה נפשית חמורה", כי יכולתה להבין את אשר היא עושה ולראות את הפסול במעשיה ולהימנע מהם בזמן אמת "לא נפגעה כלל" (פסקה 115 להכרעת הדין); וכי מכל מקום, אין קשר סיבתי בין אותה הפרעה נפשית נטענת לבין מעשה ההמתה. הנה כי כן, כל דרישות הסעיף המהותיות לא התקיימו. גם במקרה זה – אין קרבה להתקיימות החלופה.

51. כעת לחלופה השלישית – סעיף 301ב(א) לחוק:

”על אף האמור בסעיפים 300 ו-301א, הגורם בכוונה או באדישות למותו של אדם והמעשה נעשה כשהנאשם היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה, עקב התעללות חמורה ומתמשכת בו או בכך משפחתו, בידי מי שהנאשם גרם למותו, דינו – מאסר חמש עשרה שנים.”

בהתאם לקביעותיו של בית המשפט המחוזי, אשר לא מצאתי להתערב בהן כאמור, קיימת קרבה מסוימת לתנאי חלופה זו: ראשית, נקבע כי המערערת הייתה נתונה במצוקה נפשית קשה עובר לאירוע, אשר אובחנה על ידי פאנל המומחים כדיכאון מזוירי. שנית, נמצא כי מתקיימת התעללות מתמשכת, אך כי זו אינה עולה כדי התעללות חמורה. שלישית, נקבע כי ממילא לא מתקיים קשר סיבתי בין אותה התעללות להמתת המנוח – מאחר שלא הוכח שהמערערת נכנסה למצב דיכאוני בשל התעללות המנוח, הואיל ומומחה ההגנה עצמו סבר כי הדיכאון נבע מתסמונת ה"קן המתרוקן" ובשל המניע המעורב כאמור לביצוע המעשה והחלטת המערערת שלא לאפשר למנוח "ליהנות מחייו".

52. מטבע הדברים, איתור קו הגבול שבין "התעללות חמורה ומתמשכת" לבין "התעללות מתמשכת" אינו פשוט. בהיבט זה אני רואה להדגיש את ההדדיות המסוימת שבהתנהגות בני הזוג. היינו – לא התעללות חד-כיוונית, אלא מערכת יחסים פוגענית דו-כיוונית.

גם אם שורש ההתנהגות העכורה בין בני הזוג היה האופן שבו המנוח נהג לשתות אלכוהול, אשר הוביל לקללות הדדיות, צעקות רמות והשפלות של האחד כלפי השנייה, ד' תיאר כיצד המערערת הייתה מגיבה למנוח "על כל מילה [...] באותה שפה, אף אחד לא נשאר חייב בבית הזה" (פרוטוקול דיון מיום 10.12.2018, בעמ' 307-308).

א' סיפר דברים דומים – "לא הייתה אלימות פיזית בבית אך כל הזמן קללות וצעקות אבא צועק על אימא ואימא על אבא"; והוסיף, בין השאר – "זה לא שהוא היה יושב, היה מקלל והיא הייתה שותקת, היא גם הייתה עונה לו, כאילו זה היה ריב, זה היה משני כיוונים [...] " (פרוטוקול דיון מיום 14.1.2019, בעמ' 478, ש' 3-4). לדבריו המערערת היא שיזמה לעיתים את המריבות, וגם היא נהגה לקלל את המנוח ב"קללות קשות מאוד".

נ', בנם הצעיר, תיאר אף הוא כי "זה לא בא מצד אחד" ובמענה לשאלת בית המשפט "כלומר שני הצדדים היו נוקטים את אותן פעולות זה כלפי זה" – השיב בפשטות – "כן" (פרוטוקול דיון מיום 17.4.2019, בעמ' 544, ש' 11-13).

מצב דברים זה, אשר הוצג לעיל רק בתמצית שבתמצית, בשילוב עם כך שלא הוכחה אלימות פיזית משמעותית (אלא לכל היותר דחיפות הדדיות כאמור), אינו עולה כדי "התעללות חמורה" מצד המנוח המפחיתה ממידת האשם של המערערת במידה הנדרשת לצורכי סעיף 301ב(א) לחוק.

53. אין בכך, בשום אופן, כדי לזלזל בחומרת הדברים. ילדי בני הזוג תיארו כולם את המציאות הקשה מנשוא שבה גדלו, תוך חיכוכים רבים בין המערערת למנוח. אלא שיש לשוב ולזכור – המערערת בחרה ליטול את חייו של המנוח ב-65 דקירות סכין. העובדה כי בני הזוג נהגו לריב ולאמלל האחד את השנייה אינה מצדיקה תיוג או עונש אחר לכך מלבד זה שנקבע לעבירת הרצח.

54. לאמיתו של דבר ועל בסיס קביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי, אף אם קיימת קרבה מסוימת לחלופה אחת בלבד המתייחסת לנסיבות שבהן נאשם היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה בשל התעללות חמורה ומתמשכת, יתר החלופות הרלוונטיות של עבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת – רחוקות מלהתקיים מרחק ניכר במקרה דנן.

כפי שהרחבתי לעיל, בקרבה לנסיבה אין די ומשמעותה בנסיבות ענייננו הרשעה בעבירת הרצח בנסיבות מחמירות. כאמור, המחוקק קבע מהו הרף המצדיק הקלה באחריות ובעונש בנסיבות אלו והמקרה שלפנינו אינו עומד בדרישות אלו כפי שהן קבועות בסעיף 301ב(א) לחוק.

מכאן, שבבחינת האירוע בכללותו, ובהינתן היקפו הצר של פתח המילוט (כפי שכיוונו מנסחיו והמחוקק), אין מתקיימות במקרה שלפנינו אותן נסיבות מיוחדות שבשלהן הוא אינו מבטא דרגת אשמה חמורה במיוחד.

סוף דבר

55. רבות הן מערכות היחסים האומללות שמגיעות לפתחו של בית המשפט בדרך כזו או אחרת, למרבה המזל מעטות הן אלו שסופן במעשה רצח. למעלה מ-30 שנים היו המערערת והמנוח בני זוג. כעולה מן הראיות שהוצגו, מערכת היחסים ביניהם ידעה עליות ומורדות. המנוח נהג לקלל ולגדף את המערערת מדי יום בעודו תחת השפעת אלכוהול. המערערת, כאמור, השיבה לו באותה הדרך. המערערת בחרה לבסוף, בעודה מצויה בנקודת שפל מסוימת, לרצוח את המנוח בדקירות סכין. מעשה זה, על הנסיבות המורכבות שקדמו לו, מוגדר בחוק בתור מעשה רצח; ולאחר הרפורמה בעבירות ההמתה – רצח בנסיבות מחמירות.

56. על כן, אציע לחבריי כי נדחה את הערעור.

יוסף אלרון
שופט בדימוס

השופט אלכס שטיין:

אני מסכים.

אלכס שטיין
שופט

השופט חאלד כבוב:

אני מסכים.

חאלד כבוב
שופט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט בדימוס יוסף אלרון.

ניתן היום, י"ח חשוון תשפ"ו (09 נובמבר 2025).

חאלד כבוב
שופט

אלכס שטיין
שופט

יוסף אלרון
שופט בדימוס

